

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان: راهکارهای کنترل فرزندان در فضای مجازی

فاطمه برزگر^۱

چکیده

از زمانی که اینترنت وارد فضای زندگی انسان شده تا به امروز، علی رغم تمام محاسن و مزایای آن، یکسری دغدغه‌ها و نگرانی‌هایی را بر خانواده‌ها تحمیل نموده است. به دلیل ویژگی‌های خاص فضای مجازی و عدم آشنایی مناسب والدین با این فضا و در مقابل استفاده روزمره نوجوانان و جوانان و حتی کودکان از این فضا باعث شده است که یک فضای محرمانه و خصوصی در داخل خانه برای فرزندان ایجاد شود و آنها بدون دغدغه و بدون احساس وجود ناظر بیرونی به سایت‌های مختلف در این فضا دسترسی داشته باشند. این مقاله به روش توصیفی و با استفاده از منابع کتابخانه‌ای تهیه شده و به این پرسش پاسخ داده که راهکارهای کنترل فرزندان در فضای مجازی چه می‌باشد و به این مطالب دست یافته است که راهکارهای خانوادگی آن عبارتند از: الف- نظارت و همراهی والدین در فضای مجازی، ب- دادن آموزش به فرزندان در فضای مجازی، ج- افزایش اوقات خوش در خانواده، همچنین راهکارهای اجتماعی کنترل فرزندان در فضای مجازی نیز عبارتند از: الف- تنظیم ضوابط و مقررات، ب- فرهنگ سازی و آموزش عمومی، ج- ایجاد انگیزه برای تولید بهترین اثر.

واژگان کلیدی: اینترنت، فضای مجازی، فرزندان، کنترل.

مقدمه

فضای مجازی فضای تئوری است که ارتباطات کامپیوتری در آن رخ می‌دهد و شبکه‌های گوناگون رایانه‌ای در اندازه‌های متعدد و حتی رایانه‌های شخصی را با استفاده از سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای گوناگون و با قراردادهای ارتباطی به یکدیگر وصل می‌کند. این مقاله از منظر روانشناسی، قرآن، روایات و.... قابل بررسی است و نگارنده در نظر دارد علاوه بر این منابع، موضوع را از نظر تربیتی، در منابع اسلامی نیز بررسی کند و به این پرسش پاسخ دهد که راهکارهای کنترل فرزندان در فضای مجازی چگونه می‌باشد. واژه فضای مجازی یا فضای سایبر در دهه ۱۹۸۰ وارد ادبیات علمی تخیلی شد و در دهه ۱۹۹۰ رونق یافت. در سال‌های آغازین قرن بیست و یکم جهان شاهد انقلابی بزرگ در عرصه ارتباطات و رسانه شد. گستره این دگرگونی به حدی بود که باعث شد تا دوره جدیدی در حیات بشر آغاز شود. این روند تحول در عرصه‌ی رسانه‌ها، هر روز جلوه‌ی تازه‌تری پیدا کرد و در حال حاضر رسانه‌ها وسیله انتقال پیام و اطلاعاتند و به کمک

^۱ . طلبه پایه پنجم حوزه علمیه فاطمه الزهراء سلام الله علیها.

تکنولوژی تمام سطوح اجتماعی را تحت سیطره قرار داده اند. امروزه تاثیر رسانه در زندگی بشر به حدی است که جز جدایی ناپذیر زندگی روزمره افراد است. در این زمینه منابع متعددی به نگارش درآمده است. از جمله مقاله «رسانه‌ها از دیدگاه امام خمینی ره» اثر علی گرجی که به مباحث تبلیغات و رسالت مطبوعات و معیارهای استفاده از آنها،

از منظر امام خمینی(ره) پرداخته است، همچنین مقاله «رساله رسانه‌ها از دیدگاه دین» اثر محمد عابدی، نیز به بحث رسانه در محور دین پرداخته و به صورت کلی مخاطب را به بصیرت افزایی در فضای مجازی تشویق می‌کند. مقاله «فرهنگ استفاده از تلفن همراه» اثر مسعود صفی یاری، به نحوه مدیریت، کنترل، کارکردهای منفی و مثبت این ابزار در خانه و جامعه پرداخته است. در کتاب «شبکه عنکبوتی» اثر محمد کهوندنیز به صورت خاص به مباحث رسانه، ماهواره‌ها و شبکه‌های اجتماعی پرداخته و در خصوص نظارت بر آن از سوی دولتمردان تاکید شده است. همچنین در کتاب «فضای مجازی م‌ها و دانه‌ها» اثر محمد کهوند و مهدی سلیمانی آشتیانی نیز به بحث مشکلاتی که در فضای مجازی برای فرزندان رخ می‌دهد به بیان راهکارهایی در این زمینه اشاره شده است. با توجه به این منابع و منابع دیگری که معرفی خواهد شد، نگارنده در نظر دارد راهکار کنترل فرزندان در فضای مجازی را بررسی کند.

پرداختن به موضوع راهکارهای کنترل فرزندان در فضای مجازی، نقش مهمی در تربیت فرزندان و حضور آنها در جامعه دارد. در تفاسیر متعددی به بحث تربیت فرزند پرداخته شده، از جمله در تفسیر سوره لقمان ذیل آیه ۱۳ و آیه ۱۳۲ سوره طه نیز به مراقبت و صبر و حوصله در اجرای تربیت الهی در خانواده اشاره شده است. همچنین در شرح خطبه ۳۱ نهج البلاغه که در مورد نامه حضرت علی (ع) به امام حسن(ع)، است می‌فرماید: «فرزند انسان تربیت پذیرند اگر پدر و مادر از شیوه‌ها و اصول تربیتی آگاه باشند از این ویژگی و تربیت پذیر بودن انسان به خوبی بهره می‌برند و فرزندان خویش را در رسیدن به بالاترین درجه های علمی و معنوی یاری می‌رسانند.» همچنین در شرح صحیفه سجادیه نیز به تربیت فرزند اشاره شده است، از جمله در دعای ۲۵ نیز این مسئله به وضوح بیان شده است. هدف نگارنده از نگارش این مقاله علاوه بر پاسخ پرسش‌هایی که در ذهن دارد، آگاهی بخشی به والدینی است که فرزندان نوجوان دارند.

مفهوم شناسی

فضای مجازی در لغت یعنی مخفف فضاء، میدان و عرصه^۱ و مجازی هم یعنی غیر حقیقی - غیر واقعی - سوری - کنایی^۲ و در فرهنگ دهخدا به این معناست که: «فضای مجازی یا فضای سایبر (یک مفهوم برای

۱. دهخدا، لغتنامه، ج ۱۱، ۱۷۱۷۱.

۲. همان، ج ۱۳، ص ۲۰۲۸۳.

توصیف فناوری دیجیتال به هم پیوسته گسترده است) همچنین در لغت‌نامه دهخدا، کنترل به معنای واری، بازبینی و بازرسی است.^۱

راهکارهای خانوادگی

امروزه فضای مجازی و رسانه‌ها ابزارهای اصلی انتقال و گسترش ارزش‌های فرهنگی و اجتماعی در میان نوجوانان و جوانان هستند که در تغییر رفتار اجتماعی آنان نقش مهمی را ایفا می‌کنند. استفاده بی حد و مرز از این تکنولوژی باعث آسیب فرزندانمان می‌شود. از این رو ما راهکارهایی را برای کنترل فرزندان در خانواده بیان خواهیم کرد که شامل بحث‌های ذیل است. الف: نظارت و همراهی والدین در فضای مجازی، ب: دادن آموزش به فرزندان در فضای مجازی و ج: افزایش اوقات خوش در خانواده رامورد بررسی قرار می‌دهیم.

الف: نظارت و همراهی والدین در فضای مجازی

با ورود وسایل و تکنولوژی‌های جدید به خانه‌ها فرزندان ساعات‌های متمادی در گوشه ای می‌نشینند بدون آنکه حرفی برای گفتن با خانواده داشته باشند. والدین باید به بهانه‌های مختلف زمینه‌ای را فراهم کنند تا خانواده در کنار هم بنشینند و در مورد موضوعات مختلف خانوادگی با هم گفتگو کنند و نظرات همدیگر را درباره مسائل خانواده بیان کنند. این گرد آمدن باعث ایجاد همدلی و انس و الفت میان اعضا شده و قلب‌ها را به یکدیگر نزدیک می‌کند والدین باید با ابراز محبت به فرزندان آنها را مشتاق و علاقمند به محیط خانوادگی کنند. ابراز محبت والدین نسبت به فرزندان، بسیاری از مشکلات و ناسازگاری‌ها را حل می‌کند و موجب الفت و دوستی می‌گردد. جمعی صمیمی که پدر و مادر اصلی‌ترین پایه‌های آن را تشکیل می‌دهند. اصلی‌ترین عامل نزدیکی اعضای خانواده به هم محبت است. محبت کیمیایی است که والدین باید آن را مدام به خانواده تزریق نمایند. فرزندان که در محیط خانه و خانواده از محبت والدین به اندازه کافی برخوردارند نسبت به فرزندان که با بهداشت و تغذیه خوب، اما در محیط سرد و بی‌عاطفه پرورش یافته‌اند، سالم‌تر و باهوش‌ترند.^۲

اگر فرزندان زمانی را که نیاز به محبت و همدلی دارند در خانواده دریافت نکنند، وقت خود را با دیگران و یا با اینترنت پر می‌کنند که ۱۰۰ البته جایگزین خوب و مطمئنی نیست. در دنیای مجازی خوب و بد، زشت و زیبا با هم مخلوط شده است لذا ممکن است با مسائل و موضوعاتی برخورد کنند که توان تحلیل آن را ندارند.^۳ آشنایی والدین با قوانین تعلیم و تربیت بسیار مهم است این آشنایی باعث می‌شود تا آنها بتوانند روابط بهتری

۱. دهخدا، لغت‌نامه، ج ۱۲، ص ۱۸۶۱۵.

۲. سروری، نقش ماهواره در زندگی، صفحه ۳۶.

۳. صادقی، کتاب احکام رایانه و اینترنت، ص ۱۰۲.

با فرزندان خود برقرار کنند و موجبات پرورش صحیح آنها را فراهم کنند.^۱ رورش فرزندان جنبه‌های مختلفی دارد، بخشی مربوط به جسم فرزندان است و بخشی از آن مربوط به استعدادها، علم، عاطفه، ایمان و اخلاق است که باید پرورش یابد.^۲ والدین باید توجه داشته باشند همانطور که به فکر غذای جسمی فرزندان خود هستند باید به فکر غذای روحی آنها نیز باشند. پدر و مادر باید در خانه زمینه‌ای فراهم کنند تا اعتقادات دینی فرزندان تقویت شود. دوستی با دوستان خدا و دشمنی با دشمنان خدا بدون شک محصول ایمان به خدا و روز قیامت است ایجاد انس و الفت با قرآن و اهل بیت علیه السلام از مسائلی است که باید توسط پدر و مادر و در خانه مورد توجه قرار گیرد. حب اهل بیت (علیه السلام) و بغض دشمنان ایشان یکی از اصول مهم تربیتی می‌باشد که واکسینه کردن مغز و اندیشه فرزندان در این مورد ضروری است. بسیاری از سفارش‌های اخلاقی و تربیتی در روایات جنبه پیشگیری دارد و مانند واکسن عمل می‌کند تا فکر فرزند را از دوران کودکی در برابر انواع انحرافات و مفاسد بیمه کند. در سفارشات دینی به پدران و مادران سفارش کرده‌اند، فرزندان خود را بر محبت اهل بیت پیامبر (علیه السلام) تربیت کنید و آنان را به مجالس امامان معصوم (علیه السلام) ببرید.^۳ آموزش مهارت‌های لازم به نسل جوان و آشنا کردن جوانان مخصوصاً دختران به آسیب‌های فضای مجازی و آموزش راه‌های صحیح استفاده از این فضا توسط خانواده‌ها به فرزندان، خود می‌تواند از بروز مشکلات برای جوانان و خانواده‌ها جلوگیری کند. خانواده‌ها باید توجه داشته باشند که نباید، تکنولوژی که به آن آشنایی ندارند، به راحتی در دسترس جوانان قرار دهند. والدین باید کارهای آنها را تحت کنترل داشته باشند کنترل فرزند به این معنا نیست که فعالیت‌های فرزندان را محدود یا مخدوش کنیم بلکه با راهنمایی والدین تمامی فعالیت‌های فرزندان اعم از فضای حقیقی و مجازی مورد توجه قرار گیرد تا زمینه رشد آنها فراهم شود، هرچه میزان کنترل فرزندان در خانه و جامعه بهتر باشد نشان دهنده توجه بیشتر والدین به فرزندان و نقش تربیتی آنها در نحوه استفاده از فضای مجازی می‌باشد. دقت نظر والدین در این امر و مراقبت و برنامه‌ریزی آنها از، نحوه استفاده فرزندان از فضای مجازی (در ابعاد علمی و فرهنگی) باعث می‌شود تا فرزندان در محیطی امن به فعالیت‌ها پرداخته و زمینه رشد آنها فراهم شود. از آسیب‌های اینترنت تنها بودن فرزندان در دنیای مجازی است. خانواده‌ها باید آگاه باشند که فرزندان خود را در فضای مجازی به تنهایی رها نکنند.

همانطور که آنها حساسیت ویژه‌ای در تنها نبودن دختر و پسر جوان در محیط بیرون از خانه دارند، دقیقاً همان حساسیت باید در فضای مجازی هم وجود داشته باشد و نگذارند فرزندانشان به تنهایی وارد دنیای مجازی شوند. رایانه یا لپ‌تاپ نباید در فضای دنج خانه و دور از چشم اعضای خانواده باشد برای عدم برانگیختن حساسیت فرزندان در کنترل آنها والدین می‌توانند رایانه را در فضای باز و جلوی چشم خانواده بگذارند و

۱. احمدی، روانشناسی و تربیت کودک، ص ۷.

۲. همان.

۳. انصاریان، تفسیر و شرح صحیفه سجادیه، جلد اول، ص ۳۱۸.

استفاده از سیستم رایانه، برای همه امکان پذیر باشد. والدین باید دقت کنند که این حفاظت‌ها باعث نشود تا فرزند حس کنند پدر و مادر نقش پلیس در خانه را دارند.^۱

ب-دادن آموزش به فرزندان در فضای مجازی

رسانه‌ها، مهم‌ترین ابزار انتقال فرهنگ و پیام اند. فرهنگ اهل بیت (علیهم السلام) نیز همچون تمام اندیشه‌ها و فرهنگ‌ها بر بال رسانه‌ها به جامعه بشری می‌رسد دشمنان و مخالفان دین و انقلاب نیز از همین طریق برای تیره کردن فضای جامعه تلاش می‌کنند با فتنه‌سازی و دسیسه فرصت درست دیدن و شنیدن و تفکر در مورد فرهنگ و اندیشه‌های نبوی را از فرزندان اسلام می‌گیرند و مجال برای اجرای احکام الهی را به جوانان نمی‌دهند، باید این را باور داشته باشیم که بین فرهنگ اهل بیت (علیه السلام) و فرهنگ غرب تقابل ذاتی وجود دارد. نیازمخاطب، اصلی‌ترین ضرورت برای وجود رسانه است. انسان در ابعاد مادی و معنوی، خواسته یا ناخواسته، در پی رفع نیازهای خود است. در پی این نیاز، داشتن نقصان در معرفت از یک طرف و تمایل‌های غریزی از طرف دیگر موجب می‌شود او در برابر انتخاب‌های متفاوت برای رفع نیازهای متنوع، دچار تردید گردد. اینجاست که وجود نظام جامع اطلاع رسانی که توان ارائه پاسخ‌های صحیح و انتقال مهارت‌های لازم برای گزینش‌های درست را داشته باشد، ضرورت پیدا می‌کند. نظام اطلاع رسانی الهی شکل می‌گیرد آیات زیادی از قرآن کریم گویای این مطلب می‌باشد خداوند در این آیات اشاره می‌فرماید که قرآن با جهت دادن در زمینه‌های مختلف از جمله: ۱- تعلیم و تزکیه^۲ ۲- نور و هدایت^۳ ۳- دعوت کننده به خدا^۴ ۴- ایمان افزایی^۵ به یاری استعدادهای درونی بشر - همچون عقل- برخاسته است. در اینجا پیشنهادهایی را ذکر می‌کنیم تا والدین با به کارگیری آنها بتوانند فرزندان خود را در برابر آسیب‌های رایانه و اینترنت حفظ کنند:

۱. در روز مقداری از وقت خود را برای گفتگو و ارتباط با فرزندان قرار دهید و نذارید به خاطر کمبود حضور شما، وقت خود را با اینترنت بپرکنند.

۲. با استفاده از نرم افزارهای فیلترینگ خانگی (کنترل والدین) بر فعالیت رایانه ای فرزندان نظارت داشته باشید.

۱. کسرائی پور، «فضای مجازی و اثر آسیب آن در خانواده ها»، ص ۲۱.

۲. آل عمران ۱۶۴- بقره ۱۲۹

۳. مائده ۱۵- ۱۶

۴. احزاب: ۴۵ ۴۷

۵. انفال: ۲- توبه ۱۲۴ و ۱۲۵

موجب فرونشاندن خشم الهی، مهریه حوریان بهشتی و موجب فزونی حسنات و درجات است. ای علی! به خانواده خدمت نمی‌کند مگر صدیق یا شهید یا مردی که خدا برایش خیر دنیا و آخرت را خواسته است.^۱

راهکارهای اجتماعی

در ادامه به راهکارهای کنترل فرزندان در اجتماع که شامل بحث‌های: الف-تنظیم ضوابط و مقررات، ب- فرهنگ سازی و آموزش عمومی، ج-ایجاد انگیزه برای تولید بهترین اثرمی‌باشد را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

الف-تنظیم ضوابط و مقررات

برای اینکه احاد جامعه به ویژه جوانان و نوجوانان در فضای مجازی، فضای امن و سالم داشته باشند، نیازمند ضوابط و مقرراتی هستیم تا به عنوان ابزار پیشگیری، از بروز خطا و جرم جلوگیری کنیم. برای این امر باید در دوحیطه مردم و مسئولین دارای برنامه‌ریزی باشیم. آنچه که مربوط به مردم و کاربران است عبارت است: از شفاف سازی حقوق و مسئولیت‌ها. مردم بدانند حقوقشان در فضای مجازی چیست چه مسئولیت‌هایی در این فضا دارند. در این صورت مراقب اند که در فضای مجازی اقدام به هر عملی ننند.^۲

برای این کار باید حقوق و مسئولیت‌ها کاملاً شفاف به اطلاع کاربران برسد که می‌توان این کار را از طریق رسانه‌های جمعی انجام داد. بعضی از مهم‌ترین موارد که کاربران باید از آن اطلاع داشته باشند اطلاع از قانون جرایم رایانه‌ای قانون، نحوه مجازات اشخاصی که در امور سمعی و بصری فعالیت‌های غیر مجاز می‌نمایند و ...از این دسته از قانون‌ها، این اطلاع رسانی‌ها به مردم و آشنا شدن کاربران با قوانین موجود در فضای مجازی موجب فهم بیشتر آنان نسبت به فضای مجازی می‌شود. این راهکارها در پیشگیری از وقوع جرم و گناه در فضای مجازی موثر است.^۳

وقتی تکنولوژی و فناوری به مرور زمان تکمیل می‌شود جامعه کم کم با ابعاد مختلف آن آشنا می‌شود، افراد جامعه خود را برای استفاده صحیح از آن آماده می‌کنند. در مقابل وقتی کشوری از یک دانش و فناوری مهم و در عین حال جذاب و تاثیرگذار کاملاً دور بوده باشد، به محض وارد کردن آن تکنولوژی به دلیل افزایش بیش از حد تقاضا، گسترش تکنولوژی جدید با سرعت فوق العاده زیادی در مدت کوتاه انجام می‌پذیرد و در عمل مانند یک شوک به جامعه می‌باشد بدون آنکه عموم مردم هنوز تمرین و آمادگی لازم برای هضم و برخورد صحیح با این تکنولوژی را داشته باشند. نه سلب استفاده مردم از این تکنولوژی و نه باز گذاشتن بی چون و چرای آن، هیچ کدام کار درستی نیست. بلکه باید استفاده درست از آن را به مردم آموزش داد آن را

۱. همان، ص ۲۳۷.

۲. کهوند، شبکه عنکبوتی، ص ۳۳۰.

۳. همان، ص ۳۳۳.

طبق فرهنگ جامعه بومی سازی کرد. رهبر معظم انقلاب (مدظله العالی) در زمینه فضای مجازی بر این عقیده هستند که باید زمینه استفاده صحیح از این فضا فراهم شود، نه آنکه به صورت رها و غیر قابل کنترل باشد.^۱ ایشان در دیدار با معلمان و فرهنگیان بستن فضای مجازی را کار غیر عاقلانه معرفی و اشاره کردند: «هیچ کس نمی گوید آقا جاده نکش. اگر شما در یک منطقه ای جاده ای لازم دارید، خیلی خوب، جاده بکش، جاده ی اتوبان هم بکش، اما مواظب باش! آنجا که ریزش کوه محتمل است، آنجا محاسبه لازم را بکنید. بعضی از کشورها طبق فرهنگ خودشان این دستگاه ها را قبضه کرده اند ما چرا نمی کنیم؟ چرا حواسمان نیست؟ چرا رها می کنیم این فضای غیر قابل کنترل و غیر منضبط را»^۲

یکی از مطالبات رهبر انقلاب در عرصه فضای مجازی کم کردن نقاط ضعف و زیاد کردن نقاط قوت و یادگیری این فضا است. ایشان بیان داشتند که این فضا به سود کشورهای اسلامی خواهد بود، اگر ما وارد این فضا شویم قطعاً برد با ماست. امروز ما در یک میدان جنگ و کارزار حقیقی فکری قرار داریم. وظیفه طلبه کسب علم در ابعاد مختلف و تبلیغ آن در بین مردم است و با توجه به فراگیر شدن تکنولوژی های امروزی حضور طلبه، روحانی در فضای مجازی، با اطلاعات کافی و متعهد به مبانی اسلام می تواند در نشر افکار صحیح سهم بسزایی داشته باشد.^۳

ب- فرهنگ سازی و آموزش عمومی

پایه های هر جامعه ای ریشه در ارزش ها و نظام عقیدتی آن دارد، بنابراین برای تضعیف هر جامعه کافی است تا فرهنگ آن را تضعیف کرد. با این کار افراد جامعه از خود بیگانه شده و برخلاف آنچه که حقیقت فرهنگی ها آنها را تشکیل می دهد رفتار می کنند. دشمن برای حملات فرهنگی نیاز به ابزارها و وسایل کارآمد داشت، بنابراین همانطور که لازمه حملات نظامی ابزار و آلات جنگی است لازمه تهاجم فرهنگی نیز استفاده از وسایلی است که گلوله های زهرآگین فرهنگی دشمن را وارد جامعه کند و آن هم از طریق ماهواره ها، اینترنت، رادیو و.... گرفته تا توزیع کتاب های ضد فرهنگی تا باعث ضعف فرهنگی آن جامعه می شود. تبلیغات گسترده ضد دینی در فضای مجازی حاکی از آن است دولت ها و رسانه های غربی، گسترش بیداری اسلامی و گرایش به اسلام را تاب نیاورده و با تبلیغات نادرست می کوشند تا چهره اسلام را در جهان تیره و تار نشان دهند و در این میان از ابزارهای گوناگون نظیر تولیدات رسانه ای، بازی های رایانه ای، تالارهای مجازی گفتگو و.... در جهت

۱. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی (مدظله العالی) در دیدار معلمان و فرهنگیان، ۱۳/۰۲/۱۳۹۵

۲. خدیوی گل کارزاده، «حوزه انقلابی و فضای مجازی (با محوریت مطالبات رهبر معظم انقلاب)»، ص ۶۹.

۳. همان، صفحه ۷۸

دستیابی به اهداف شوم خویش بهره می‌برند.^۱ می‌توان با فرهنگ سازی و آموزش والدین از طریق نهادهای فرهنگی این آگاهی را برای والدین ایجاد کرد تا بتوانند کنترل بهتری بر فرزندان در فضای مجازی داشته باشد.^۲ تاثیر مهم رسانه از طریق اثرگذاری بر نهادهای چون خانواده است. رسانه‌ها می‌توانند بر موضوعاتی چون تربیت فرزندان، چالش‌های درون خانواده نیز موثر واقع شوند و آنها را به انحراف بکشند. باید توجه داشت که برای حل این مسئله باید مشکلات را شناسایی نمود و برای راه حل آن اقدام کرد. همان طور که ویروس‌های بیماری‌زا می‌توانند بدن را در خطر نابودی قرار دهند ویروس‌های ضد فرهنگی نیز به نحو بسیار کشنده‌تری جامعه را دچار بحران‌های هویت، نسلی، عقیدتی، سیاسی و اقتصادی کنند. به همان اندازه که به مراقبت اعضای خانواده در برابر بیماری‌های جسمی اهمیت می‌دهیم باید آنها را در برابر بیماری‌های خطرناک فرهنگی نیز ایمن کنیم برای این منظور باید جامعه مسیر هدایت و جهت دهی افکار عمومی را در پیش گیرد. اولین قدم در هدایت و جهت دهی به مصرف، آموزش عمومی و فرهنگ سازی در بین عموم مردم است. پدیده‌ها را قبل از ورود آن به کشور باید شناخت و متناسب با آن اقدام به فرهنگ سازی کرد و قبل از اینکه برنامه ریزان اتاق جنگ نرم دشمن، ابتکار عمل را در دست گیرند و کاربران را به سمت هدف خود هدایت کنند، با اقدامی پیشگیرانه کاربران را به سوی اهداف متعالی و رشد آور هدایت کرد. برای انجام این آگاهی بخشی و فرهنگ سازی، می‌توان از ظرفیت‌های مانند: حوزه‌های علمیه، مساجد سراسر کشور، کانون‌های فرهنگی، بسیج، صداوسیما، آموزش و پرورش، روزنامه و مجلات استفاده نمود. همچنین می‌توان با تشویق مردم به تولید محتوا، ترویج و تبلیغ استفاده از سرویس‌های داخلی و بالا بردن قدرت تجزیه و تحلیل آنان به جای ارائه اطلاعات، زمینه را برای مشارکت عمومی در فرهنگ‌سازی فراهم کرد. لازم به ذکر است که باید در بین مردم فرهنگ سازی شود که این فضا مانند فضای دوران دفاع مقدس است که روحیه جهادی باعث مشارکت عمومی ملت در دفاع از کشور شد و باعث شد تا با مشارکت مردمی، بینی دشمنان اسلام به خاک مالیده شد. امروز نیز در جنگ نرم تمام عیار علیه این مرز و بوم نیازمند حاکم شدن روحیه جهادی در اقشار گوناگون هستیم در صورتی که مردم عرصه را، عرصه جنگ ببینند و نقش دشمنان را در گرفتاری‌های روزمره خود از جمله افزایش طلاق، بی‌حجابی، دور شدن فرزندان از والدین و.... که بخش قابل توجه آن حاصل فضای مجازی فعلی است درک کنند، به یقین در شیوه و زمان استفاده از فضای مجازی تجدید نظر خواهند کرد.^۳

ج- ایجاد انگیزه برای تولید بهترین اثر

۱. سروری، همان، ص ۱۹۵.

۲. عمروآبادی، «روش شناسی تبلیغات ضد دینی در فضای مجازی و راهکارهای مقابله با آن»، ص ۱.

۳. کهوند، همان، صص ۳۳۳ و ۳۳۴.

یکی از وظایف سیاستگذاران فضای مجازی جهت دهی کاربران برای تولید کارهای فاخر و قابل توجه است. متولیان کار باید با در نظر گرفتن مشوق های مطلوب برای تولیدات فاخر در فضای مجازی، انگیزه ای قوی را در کاربران به وجود آورند تا بتوانند کارهای فاخری را عرضه کنند. برای این امر لازم است شاخص ها از طرق گوناگون برای کاربران شفاف شود تا بتوانند بر مبنای آن به تولید علم و ارتقای فرهنگ بپردازند. در نهایت با حمایت های مادی و معنوی انگیزه مضاعفی در کاربران تا بتوانند برای ادامه کار و تولیدات دیگر به کار ببرند.^۱

فناوری اطلاعات و انقلاب اینترنتی و رایانه ای در چند سال اخیر تغییرات وسیع و سریع در جنبه های مختلف زندگی پدید آورده است شاید اختراعات و ابداعات ۵ سال اخیر در زمینه فناوری اطلاعات از همه اختراعات و ابداعات ۱۰۰ سال گذشته بیشتر باشد این فناوری همچنین به عنوان ابزار توانمند سازی موجب شده است که یک فرصت استثنایی تاریخی برای جبران عقب ماندگی های عصر صنعت و یک جهش در ورود به عصر فرا صنعتی برای کشورهای در حال توسعه نظیر ایران فراهم شود. استفاده از این فرصت برای شکوفایی استعداد های نسل جوان نیاز فوری به عزم ملی و تنظیم برنامه جامعه دارد به منظور استفاده از این فرصت تاریخی الزام است برای دانش آموزان و جوانان کشور این امکان فراهم شود که در دوران تحصیل با این فناوری آشنا شوند درست مانند زبان مادری یاد می گیرند و با چهار عمل اصلی آشنا می شوند. باید با زبان قرن ۲۱ که فناوری اطلاعات و اینترنت است آشنا شوند تا بتوانند از طریق کتابخانه های دیجیتالی به همه مجموعه فرهنگ و علوم بشری مشتمل بر همه دانش ها و هنرها در هر نقطه از جهان دست یابند و به کمک مجموعه های چند رسانه ای و واقعیت های مجازی راه های جدید ارائه افکار و ایده ها را فراگیرند و به شناخت سایر فرهنگ ها اقدام کنند.^۲

نتیجه گیری

حدود دو دهه است که کشور ما در معرض تهدیدات امنیتی، فرهنگی، اعتقادی و سیاسی فضای مجازی است و روز به روز بر شدت آسیب های آن افزوده می شود. با بررسی هایی که صورت گرفته، به این نتیجه رسیدند که اینترنت ملی تنها راه برون رفت از این آسیب هاست. امروز نه تنهائخبگان و روحانیون و مبلغان و مسئولان فرهنگی، بلکه تک تک مردم وظیفه دارند آسیب های فضای مجازی را بشناسند و به دیگران بشناسانند. رسانه ها و کسانی که این فضا را برای فرهنگ و اعتقادات بشر برنامه ریزی می کنند توانستند تا اندازه ای روی ذائقه افراد تاثیر بگذارند. باید گفت انسان فطرتاً موجودی جمع گراست و تمایل بیشتری به حضور در کنار جامعه و به خصوص خانواده دارد ولی استفاده بیش از اندازه از رسانه و فضای مجازی باعث شده که فرد را در سیاه چال تنهایی دستگاه های ارتباطی حبس کند و فرد میل کمتری به رفت و آمد و حضور در کنار خانواده داشته باشد. از این رو لازم است با تکیه بر آموزه های انسان ساز اسلام و با تکیه بر فطرت الهی ذائقه ها را به سمت

^۱ . کهوند، همان، ص ۳۳۵.

^۲ . کسرائی، «فضای مجازی و اثر آسیب آن در خانواده ها»، ص ۳

خداجویی و خداپرستی، صلح و مهرورزی و آرامش حقیقی در سایه لطف الهی جهت دادو به جای بهره‌مندی از لذت‌های زودگذر و مخرب به سوی لذت‌های ماندگار و حقیقی راهنمایی کرد. به جای منکر، نهی از منکر و به جای ترک معروف، امر به معروف جایگزین شود. حجب و حیا، عفت و خویشتن‌داری، صبر و تحمل از موارد دیگری است که نیاز است کاربران به آن سو هدایت شوند. بنابراین ثمره فعالیت‌ها در فضای مجازی باید به گونه‌ای باشد که در فضای حقیقی و در جامعه، خود را نشان دهد تا به هدف والای انسانی دست پیدا کرد.

فهرست منابع

*قرآن کریم

* سید رضی، نهج البلاغه (ترجمه دشتی).

- (۱) احمدی، محسن، روانشناسی و تربیت کودک، انتشارات شهید محمد حسین فهمیده، چاپ اول ۱۳۸۳.
- (۲) انصاریان، حسین، تفسیر و شرح صحیفه سجادیه، قم: دارالعرفان، ۱۳۸۹.
- (۳) جوادی آملی، ناصر، مفاتیح الحیاه، قم: اسرا، ۱۳۹۱.
- (۴) حر عاملی، وسایل الشیعه، بیروت: موسسه علمیه مطبوعات، چاپ اول، ۱۴۲۷ق.
- (۵) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران: دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷.
- (۶) سروری، حجت الله، نقش ماهواره در زندگی، قم: جوانان موفق، چاپ دوم، ۱۳۹۳.
- (۷) صادقی، محمود، کتاب احکام رایانه و اینترنت، قم: نشر معروف، ۱۳۹۴.
- (۸) عابدی، محمد، «رسالت رسانه‌ها از نگاه دین»، واژه‌نامه رسانه کوثر، شماره ۸۲، سال ۱۳۸۹.
- (۹) کسرای پور، هانیه، «فضای مجازی و اثر آسیب آن در خانواده‌ها»، ص ۲۱. تهران، شرکت برق، بی تا.
- (۱۰) کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تهران: دارالکتب الاسلامیه، چاپ دوم، سال ۱۳۷۲.
- (۱۱) کهوند، محمد و مهدی سلیمانی، آشتیانی، فضای مجازی، دام‌ها و دانه‌ها، قم: انتشارات ذکری، چاپ اول، ۱۳۹۸.
- (۱۲) کهوند، محمد، شبکه عنکبوتی، قم: انتشارات ذکری، چاپ دوم، ۱۳۹۷.
- (۱۳) گل کارزاده، راضیه خدیوی، حوزه انقلابی و فضای مجازی (با محوریت مطالبات رهبر معظم انقلاب). چاپ دوم خراسان: انتشارات حوزه علمیه خراسان، بی تا.